

ПРИМЉЕНО: 11. 08, 2014.			
Орг. јед.	Б р о ј	Прилог	Вредности
01	2810		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У
КРАГУЈЕВЦУ

Наставно-научно веће Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, на седници одржаној 11. 6. 2014. године, предложило нас је, а Стручно веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу на седници одржаној 27. 1. 2010. године именовало у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације. Захваљујући на поверењу Наставно-научном већу Одсека за филологију подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Структура и садржај докторске дисертације

Докторска дисертација Јелене Вељковић Мекић *Игра и поука као сегменти поезије за децу* урађена је на 319 страна формата А-4, са 186 библиографских података и 7 података са WEB адреса. Структуру рада чини седам проблемских целина: 1. Увод; 2. Песник за децу и његово стваралаштво; 3. Игра и поука у песничкој структури; 4. Предшколско дете као реципијент књижевног текста; 5. Функције и вредновање песме за децу; 6. Закључак; 7. Литература. Наведеним поглављима претходи Резиме (са кључним речима) на српском и енглеском језику.

Предмет докторске дисертације *Игра и поука као сегменти поезије за децу* јесте проучавање и теоријско разматрање два најбитнија сегмента песништва за децу – игре и поуке. Предмет дисертације сагледан је са аспекта књижевнотеоријских и књижевноисторијских становишта, као и методичких интерпретативних могућности. Докторанд се служио интердисциплинарним и плуралистичким методама рада (текст метода, интермедијална метода).

Увод садржи образложење потребе за проучавањем и теоријским промишљањем игре и поуке у оквиру поезије за децу, теме која до сада није сагледана у кохерентнијем теоријском оквиру и на циљно изабраној

поетској грађи. У овом поглављу одређени су оквир истраживања и теоријско-методолошка полазишта. Систематично је изложено појмовно одређење игре и поуке, као и њихово тумачење у контексту науке о књижевности и других дисциплина (филозофија, психологија, социологија и педагогија). Дато је одређење и преглед развоја стваралаштва за децу у оквирима европске и националне књижевности.

У другом поглављу, *Песник за децу и његово стваралаштво*, анализирани су специфичности процеса стварања за децу као циљној групи. Будући да песник у стваралачком поступку задржава позицију дететовог саиграча али и његовог „педагога“, поетску творевину обележава дихотомија забавно-поучно. Полазећи од поменутих премиса, докторанд даје преглед основних естетичких карактеристика традиционалне и модерне поетске речи за децу, и закључује да модерно насупрот традиционалном песништву, у којем доминира дидактичка димензија, преферира игровни принцип, односно елемент игре, ведрине и маште. При свему, инфантилизам је, мерено поетиком дечјег песништва, респективна типолошка категорија.

Треће поглавље, *Игра и поука у песничкој структури*, разматра начине на које се игра и поука остварују у тематско-мотивској равни песме, као и на њеном структурном плану. Како је запажено, игровни принципи у песми могу се манифестовати као: игра маште, игра улога, као индивидуалне игре, колективне игре, рецензијске игре, поигравање графичким обликом песме, принципи поновљивости, неочекиваног обрта и недовршености. Анализирани су и примери стихова који се остварују на принципу језичке игре (фонолошке игре, брзалице, лексичке игре, разбрајалице, ређалице, загонетке, семантичке игре, изокретаљке, нонсенс). Са друге стране, заступљеност поуке у поетској творевини, ограниченија је од игре због њене функционалне димензије. Интенција као сегмент песничке структуре јавља се у виду социјално-етичких, родољубивих, као и у виду религиозних песама усмерених младима. Такође, засебно су размотрени принципи разилажења, супостојања и прожимања игровних и поучних аспеката песме.

Посебна пажња посвећена је игри и поуци у поезији за децу српских песника. Избор је извршен на основу заступљености поменутих уметника речи и њихових дела у контексту предмета *Књижевност за децу* у високошколским установама за образовање васпитача, затим на основу њихове обухватности у читанкама за млађе основце и у антологијским изборима, као и у критичкој и научној мисли. Анализирани су поезија репрезентативних стваралаца: Јована Јовановића Змаја, Десанке Максимовић, Мире Алечковић, Душана Радовића, Григора Витеза, Милована Данојлића, Љубивоја Ршумовића, Пере Зупца и Душка Трифуновића.

Игром као примарним поетским елементом, Змај исказује безазленост и љупкост дечје мисли и уобразиље. Стихови српског песника пружају осећање

ослобођења стега и логике рационалног мишљења, дарују младом бићу естетску забаву и чулно задовољство. Слојевитост и полифоничност његове песме је у срећном интерполирању васпитних импликација, у толерантној, индиректној интенцији и премошћавању разлике између идејне и естетске усмерености. Дечји песник је веровао у хуману и катарзичну функцију поетске речи. Докторанд закључује да је Змајева поезија изванредан склад игре и идеје.

Са осећањем за уметничку меру и границу, Десанка Максимовић измирује естетички и етичко-поучни аспект. Управо равнотежа маште и ангажмана чини дело српске поетесе изузетно коректним у едукативном погледу. Разнобојни тематски миље, виђен и доживљен духом песника, принцип игре, чини ауторкин опус непресушним извором лепоте и богатства света.

Поезију Душана Радовића, према запажањима докторанда, понајвише обележава препознатљив феномен игре, при чему игровни аспект (онеобичавање, лудизам, изокреталице) утиче на ангажовање читалачке свести. Традиционална дидактичка компонента у његовом стваралаштву изостаје, али се запажају елементи модерне педагогије која дете ставља у функцију активног субјекта и која му омогућује развијање самосвести кроз игру.

Изразито хумана нота и изостанак васпитно-сазнајне компоненте одликује песништво Григора Витеза – које је и сагледано са аспекта игровних принципа (језичке игре, анимистичке концепције, игре маште). Витезова књижевна реч провоцира и подстиче на размишљање и уобразиљу. Реч је о песнику који је јасан и разумљив детету.

Будући да измиче традиционалним одредницама литературе за децу и литературе за одрасле, стваралаштво Милована Данојлића захтевало је другачији методолошки поступак. Докторанд налази: Данојлићева поезија је растерећена транспарентних игровних принципа (осим анимистичке игре), али и дејствене пројекције; релативизација ових компоненти одражава се на специфичност поетског поступка и необичност језичко-уметничких творевина (претежно рефлексивне поезије), а које су, захваљујући подвојености и повезаности дечјег света и света одраслих, нашле пут до читалаца.

Поезија Љубивоја Ршумовића делом је сагледана кроз синтезу досадашњих критичко-интерпретативних домета. У Ршумовићевом стваралаштву сегменти интенционалног имају секундарну функцију, док је примарни циљ оригиналност, игровни, имагинативни приступ.

Поетско умеће Пере Зупца разматрано је кроз анализу његових репрезентативних песмарица за децу. Реч је о ствараоцу који темом, фигуром и ритмом осваја и увлачи читаоца у игру.

Поводом стваралаштва Душка Трифуновића истакнут је и на посебним примерима елабориран двоплански карактер песничких слика, при чему је јасно

издвојено „наивно“ и „искуствено“. Истраживање двопланске семантике игре у Трифуновићевој поезији наводи на мисао да дидактичка раван песме, односно поука, није скривена и да она није себи циљ.

У четвртном поглављу, *Предшколско дете као рецепијент књижевног текста*, докторанд се бави специфичностима предшколарца као примаоца, односно разматрањем његових домета и ограничења. Полазећи од дечјег мишљења и његових предиспозиција за рецептивни акт, докторанд приступа на критички начин белетристичким текстовима као и литератури која се њима бави.

Поглавље *Функција и вредновање песме за децу*, у контексту књижевнотеоријских и књижевноисторијских разматрања, анализира питање принципа *dulce et utile* не само као једне од основних функција поезије за децу и младе, већ и као значајног начела васпитачеве теоријске и наставне активности у раду са децом. У складу са таквим приступом опсервирају се естетске и едукативне вредности песме за младе адресате. Дужна пажња је посвећена вишезначности и једноставности, сазнајним вредностима, јединству садржаја и форме, критеријуму сликовитости и музикалности, и посебно критеријуму игре, односно пријатности и естетског задовољства. Докторанд стоји на становишту да естетске и едукативне вредности не морају бити у супротности, већ да је њихова коегзистенција, односно остваривање кроз естетску димензију, сасвим могућа у песничкој структури. Апострофирана је важност естетског и педагошког као конструктивног елемента поезије.

Закључак нуди кратак преглед садржаја дисертације, резултате истраживања, значај почетних хипотеза и њихово потврђивање, као и остварене циљеве. Игра и поука као најрелевантнији сегменти поетике поезије за децу сагледани су у систему теоријских разматрања и интерпретативних могућности у активностима са децом. Докторанд наговештава и могућност дораде теме као и накнадна истраживања.

II Оцена испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација Јелене Вељковић Мекић *Игра и поука као сегменти поетике поезије за децу*, садржајем, обимом и достигнућима испуњава научне и стручне критеријуме. Реч је о монографској студији која, на критички разложан начин, пружа увид у једно актуелно и недовољно размотрено питање. Докторанд је јасно маркирао постављене тезе и остварио постављене циљеве и задатке. Истраживање је реализовано методама и поступцима, који, базирани на спољашњем и унутрашњем приступу књижевном тексту, имају упориште у теорији и науци.

У дисертацији је показано умеће комбиновања аналитичког и синтетичког научног метода, те примена индуктивно-дедуктивне и компаративне методе. Методологија је саображена законитостима теоријског и емпиријског изучавања књижевноуметничког текста, а научни резултати су исказани јасно и прегледно. Међусобни однос појединих делова у раду, узрочно-последична повезаност, критичност, остављају утисак функционалне заокружености и целокупности.

Консултована литература која се непосредно тиче теме потврђује вредност дисертације. Ширином обухваћених проблема и остварених резултата, дисертација нуди нова сазнања у сфери књижевности усмерене младим реципијентима. Језик дисертације испуњава стандарде књижевне норме и књижевне науке. Реченица је јасна и информативна.

III Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у научној области и оцена њене оригиналности

Докторска теза обимом обухваћених питања и остварених резултата истраживања нуди нове чињенице у области науке о књижевности, посебно оног дела који се односи на песништво за децу и младе. Аутор је у својим истраживањима игре и поуке као естетских категорија дошао до одређених научних сазнања која обогаћују теорију књижевности.

Игра и поука као архетипске категорије и суштински сегменти поетске речи за младе читаоце сагледани су свеобухватно и критички. Уметничко језичко стваралаштво као произвођење вредности фундирано је на умећу и коришћењу средстава, међу којима имагинација, игра, хумор и поука имају посебну вредност.

Тумачења и ставови су изведени на основу доступних сазнања и на основу властитог промишљања. Позивајући се, природно, на савремена теоријска и естетичка достигнућа, докторанд не излази из оквира општих закона књижевне методологије и учења која разматрају општу природу појединих дела и књижевних врста усмерених младим читаоцима.

Структура, садржина, форма и начин на који је докторанд приступио изучавању игре и поуке, као и исходи научног истраживања, оснажују став да је докторска дисертација *Игра и поука као сегменти поетике поезије за децу* резултат оригиналног научно-истраживачког рада. Питања на која су нађени адекватни одговори јесу од значаја за теорију и критику, уопште, науку о књижевности.

Тематски оквир истраживања јасно је одређен и документован добро одабраним примерима из опуса еминентних српских стваралаца.

IV Научни резултати докторске дисертације, примењивост и корисност резултата у теорији и пракси, начин презентовања резултата научној јавности

Целином својом, докторска дисертација Јелене Вељковић Мекић, представља помак у тумачењу и разумевању игре и поуке са становишта књижевне теорије и естетског вредновања текстова за основношколски узраст.

Игри и поуци као сегментима поетике поезије за децу није посвећивана довољна пажња у науци о књижевности, посредно методици наставе језика и књижевности. Понуђена је осмишљена елаборација, образложен приступ тумачења и понуђена прихватљива виђења.

Ослањајући се на резултате ранијих изучавалаца, докторанд је индиректно понудио нове одговоре на нелагодно питање: шта једну језичку игру, односно језичку поруку за децу чини естетском. Резултати истраживања су од значаја превасходно за теоретичаре и естетичаре који се занимају „школском“ књижевношћу као академским предметом.

Показано је да поетика белетристичке речи усмерене младежи има упориште у игри и дејственој пројекцији као поступцима обликовања и значења. Стваралаштво овога вида у својој најдубљој суштини везује се за промену и разноврсност – при чему едукативно-игриви сегменти имају примарну улогу.

Полазећи од чињенице да је игра корен стваралаштва, те је уметност у већој мери играчка активност, Јелена Вељковић Мекић указује на неке њене у науци недовољно уочене емотивне, афективне и психичке квалитете. Објашњено је из једне друкчије перспективе да је поетска игра својом неизвесношћу, способношћу и слободом најделотворнији начин комуницирања са читаоцем. Ближе је детерминисан један тешко одредљив теоријско-критички феномен.

Питање поетске усмерености, верификовано је у раду, иде у саму срж и проблематику уметности речи. Интенција поетске речи за младе је нека врста духовног инжењерства.

Учињен је корак напред у ставу да порука књижевног текста проистиче из семантичке структуре и естетске форме. Ново је у дисертацији сазнање да степен књижевне утилитарности зависи од побуда из којих настаје творевина, од нужности и неизменљивости тог постојања. Поетско дејство текста, налази докторанд, умањено је онолико колико износи степен приморавања да се скрене пажња на прагматични циљ. Учвршћена су поједина мишљења која су у књижевности за децу имала статус радних хипотеза, употпуњена и систематизована знања, указано на диференцијална својства игре и поуке.

Нова сазнања о игри и поуци као универзалним естетичким категоријама, имају посебан значај за онај вид теорије и критике који изучава поетску реч примерену непунлетним примаоцима. Научни резултати које нуди дисертација пружају солидну књижевнотеоријску основу, у сваком случају јесу подстицај да се феномени језичке игре и поуке не само за младе читаоце, поимају као структурни елементи првога реда.

Комисија сматра да дисертација Јелене Вељковић Мекић представља видан допринос у теорији књижевности, посебно теорији школске лектире.

Своје погледе и ставове о игри и поуци, докторанд је показао и властитим објављеним радовима и саопштеним рефератима на научним скуповима.

V Преглед остварених резултата рада кандидата у научној области

Досадашњи стручни и научни рад, учешће на научним скуповима и конференцијама Јелене Вељковић Мекић својеврсна је препорука за бављење темом којом је насловљена дисертација, што се види и из приложене библиографије публикованих радова.

Јелена Вељковић Мекић је стручно усавршавање, на плану књижевности за младе као посебног сектора, наставила и у области професије којом се бави. Учествовала је на научним и стручним скуповима и објавила радове из области књижевне критике и теорије књижевности. Наставни и научни рад је њено трајно опредељење.

Докторанд Јелена Вељковић Мекић објавила је шеснаест радова у часописима (M51, M53), међународним тематским зборницима (M14) и зборницима са научних скупова у земљи и иностранству (M33, M63). Учествовала је на већем броју међународних и националних скупова и конференција у Србији и на научном скупу у Румунији. Највећи број њених радова истражује теме и проблеме везане за област дечје књижевности, а тој области припада и тема њене докторске дисертације.

Наводимо библиографију оригиналних ауторских радова и приказа у часописима и рецензираним зборницима са научних скупова са следећим категоријама:

Радови из категорије M33:

1. Јелена Вељковић Мекић, „Communication in/with the (im)perfect worlds of Yevgeny Ivanovich Zamyatin, George Orwell and Aldous Huxley”, Proceedings of the International conference CIC 2012, *Comparativism, identity, communication*, edited by Emilia Parpala and Rimona Afana, Craiova, Universitaria, 2013, 261-274. (ISBN 978-606-14-0738-5) **M33**

Радови из категорије M14:

1. Јелена Вељковић Мекић, „*Црвенкапа*, сценска осавремењена бајка Александра Поповића и сценска анти-бајка Миливоја Млађеновића”, Зборник радова са мултидисциплинарне и међународне конференције *Језик, књижевност, промене*, Филозофски факултет, Ниш, 2010, 341-351. (ISBN 978-86-7379-205-7, УДК: 821.163.41.09-93-2) **M14**
2. Јелена Вељковић Мекић, „Немоћ комуникације у роману *Ишчекујући варваре*”, Зборник радова са Међународног интердисциплинарног научног скупа *Језик, књижевност, комуникација: Књижевна истраживања*, Филозофски факултет Ниш, 2012, 329-339. (ISBN 978-86-7379-240-8, УДК 821.111(680).09-31) **M14**
3. Јелена Вељковић Мекић, „Естетске и педагошке вредности песме за децу”, Зборник радова са Међународног интердисциплинарног научног скупа *Језик, књижевност, вредности: Књижевна истраживања*, Филозофски факултет Ниш, 2013, 195-205. (ISBN 978-86-7379-279-8, УДК 821.163.41-93.09, 821.163.41-93:37) **M14**
4. Јелена Вељковић Мекић, „Проблеми маргинализације у роману *Бернардијева соба* Слободана Тишме”, Зборник радова са Међународног интердисциплинарног научног скупа *Језик, књижевност, маргинализација: Књижевна истраживања*, Филозофски факултет Ниш, 2014, 175-185. (ISBN 978-86-7379-324-5, УДК 821.163.41-31.09 Тишма С.) **M14**

Радови из категорије M51:

1. Јелена Вељковић Мекић, „Ко је тај човек и шта хоће од мене: Неурозе и психозе Едуарда Сама и проблем идентификације у роману *Башта, пепео*”, *Наслеђе*, бр. 14, Крагујевац, 2009, 231-242. (ISSN 1820-1768, УДК 821.163.41.09-31) **M51**

Радови из категорије M53:

1. Јелена Вељковић Мекић, „Двоплански карактер песничких слика Душка Трифуновића”, *Корац*, 1-3/2014, Крагујевац, 2014, 129-140. (UDK 82(05), YU ISSN 0454-3556) **M53**

Радови из категорије M63:

1. Јелена Вељковић Мекић, „Питања оквира и тачке гледишта у роману *Башта, пепео* и у збирци приповедака *Башта сљезове боје*”, Зборник радова са I Научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, Скупштина града; Универзитет, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2010, 211-220. (ISBN 978-86-85991-17-2) **M63**
2. Јелена Вељковић Мекић, „Језичке игре у драмском тексту *Црвенкапа* Миливоја Млађеновића”, Зборник радова са научног скупа *Савремена књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина, 2010, 171-180.

- (ISBN 978-86-7604-093-3, УДК 821.163.41.09-93-2 Млађеновић М., 792.091:821.09-2) **M63**
3. Јелена Вељковић Мекић, „У процесу мирења супротности: *dulce et utile*; дидактична песма и сценска лутка”, Наше стварање: Зборник радова са VI симпозијума *Васпитач у 21. веку*, [организатор] Висока школа струковних студија за васпитаче струковних студија; Алексинац, 2011, 768-778. (UDC 729.97 (497.11)/371.3::821.163.41-93-1) **M63**
 4. Јелена Вељковић Мекић, „Специфичности дечјег схватања света у поезији за децу Ј. Ј. Змаја”, Зборник радова са II Научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности* (2; 2010; Крагујевац), Филолошко-уметнички факултет, 2011, 455-462. (ISBN 978-86-85991-31-8) **M63**
 5. Јелена Вељковић Мекић, „Мотив смртне опасности и феномен смрти у бајкама Браће Грим”, Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2012, 181-192. (ISBN 978-86-85991-40-0, УДК 821.112.2.09-343, 821.112.2.09-343) **M63**
 6. Јелена Вељковић Мекић, „Предшколско дете као рецепијент књижевног текста”, Зборник радова са IV научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2013, 565-577. (ISBN 978-86-85991-51-6, УДК 37.036:82-053.4) **M63**
 7. Јелена Вељковић Мекић, „Игровни принципи у поезији за децу Григора Витеза”, Наше стварање: Зборник радова са VIII симпозијума са међународним учешћем *Васпитач у 21. веку*, [организатор] Висока школа струковних студија за васпитаче струковних студија; Алексинац, 2013, 517-531. (ISBN 978-86-7746-367-0, УДК 371.382-053.4:821.163.42-93-1.09 Витез Г.) **M63**
 8. Јелена Вељковић Мекић, „Поетски и прозни текстови за децу Душана Радовића”, Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2014, 121-129. (ISBN 978-86-85991-61-5, УДК 821.163.41.09 Радовић Д.) **M63**

VI Закључак и препоруке

Докторанд Јелена Вељковић Мекић дисертацију под насловом *Игра и поука као сегменти поетике поезије за децу* презентовала је на научно завидан начин. Бавећи се комплексном и у основи недовољно изученом књижевно-научном проблематиком, ауторка дисертације је показала да је драж поетске речи у игри као несврховитој естетској делатности и у поуци. Књижевнојезичка уметност за младе, у поређењу са језичком уметношћу уопште, свој легитимитет заснива на васпитно-образовној замисли. Поетска поука, у смислу унутарње истине и информације, залога је литерарне вредности. Применом адекватне методологије и коректном елаборацијом учињен је, у односу на ранија изучавања, искорак у одређењу игре и поуке као битних одредница савремене књижевности за децу и младе. По многим својим димензијама, дисертација је прилог српској науци о

књижевности, посебно њеном делу који се бави дечјом књижевношћу као посебним ентитетом. Извесно, установљене чињенице у дисертацији улазе у посед науке о књижевности.

Имајући у виду наведено у реферату, предлажемо Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу да прихвати позитивну оцену о докторској дисертацији Јелене Велковић Мекић, под насловом *Игра и поука као сегменти поетике поезије за децу* и кандидату одобри усмену одбрану пред овом комисијом.

Комисија

Др Тихомир Петровић, редовни професор Педагошког факултета у Сомбору, ужа научна област: Наука о књижевности и књижевност за децу

Др Драган Бошковић, редовни професор Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, ужа научна област: Српска књижевност

Др Маја Анђелковић, доцент Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, ужа научна област: Српска књижевност.

У Крагујевцу 10. 7. 2014.
године